

KAM PATŘÍ PRINCEZNA LOGOPEDIE?

Výchozí vzdělání odborníků je stejné, v nadstavbě se liší

Pokud by platila čísla ministerstva školství, znamenalo by to, že v rezortu pracuje okolo 200 logopedů, respektive že existuje na 130 úvazků, což by tedy opravdu nebylo moc. Na druhé straně je pravděpodobné, že lidé s logopedickou kvalifikací se skrývají i v kolonkách, v nichž jsou uvedeny počty speciálních pedagogů v poradenských zařízeních, hlavně ve speciálněpedagogických centrech. Není tedy tak zle, mohlo by být ale lépe.

Logopedi pracují nejen ve školství, ale jak známo i ve zdravotnictví. Z hlediska počtu odborníků by se spíše dalo říci, že kromě zdravotnictví pracují logopedi i ve školství, navzdory tomu, že výchozí vzdělávání všech je pedagogické, respektive speciálněpedagogické.

„Logopedi ve školství mají úplně stejný základ vzdělávání jako logopedi kliničtí, nevím o žádné zdravotnické fakultě, která by měla obor logopedie. Základem logopedického vzdělání je tedy speciální pedagogika na pedagogické fakultě, kde je magisterské studium zakončené státní zkouškou

z logopedie (a surdopedie). Starší kolegové mohou mít vystudovaný obor učitelství pro děti a mládež vyžadující zvláštní péči, mladší pak i ‚čistý‘ obor logopedie. Na různých pedagogických fakultách je toto studium organizováno podobně,“ vysvětluje Renáta Vrbová, vedoucí logopedické sekce Asociace pracovníků SPC.

Říká, že rozdíl nastává až po vysokoškolském studiu, kdy logopedi, kteří se rozhodnou nastoupit do zdravotnictví, absolvují postgraduální atestační studium a nastupují obvykle do logopedických ordinací při zdravotnických zařízeních (am-

bulantních i lůžkových), nebo si zakládají vlastní ambulance.

Musejí to být odborníci

Speciální pedagogové-logopedi, pokud chtějí po studiu zůstat ve školství, pracují obvykle v mateřských a základních školách, většinou se zaměřením na logopedii. R. Vrbová upozorňuje, že i tam se mohou věnovat logopedické intervenci. Část z nich pracuje ve speciálněpedagogických centrech. „Je opravdu nutné, aby to byli vzdělaní odborníci, diagnostiku a intervenci skutečně nemůže dělat každý, v tom mají kliničtí logopedi pravdu,“ poznamenává R. Vrbová. Což ale neznamená, že této odbornosti nemožou dosáhnout i ve školství.

Dlouhé roky nebylo ve školství srovnatelné doplňkové studium, které by poskytovalo absolventům speciální pedagogiky-logopedie, kteří se rozhodnou zůstat ve školství, vyšší kvalifikaci. R. Vrbová ovšem upozorňuje, že v současnosti už pořádá Asociace logopedů ve školství pro magistry se státní zkouškou z logopedie (a surdopedie) pětisemestrální „Specializační vzdě-

Zákon 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních)

§ 23 Odborná způsobilost k výkonu povolání logopeda ve zdravotnictví

(1) Odborná způsobilost k výkonu povolání logopeda ve zdravotnictví se získává absolvováním akreditovaného magisterského studijního oboru speciální pedagogika se státní závěrečnou zkouškou z logopedie a surdopedie navazujícího na absolvování akreditovaného bakalářského studijního oboru speciální pedagogika se státní zkouškou z logopedie a surdopedie a absolvováním akreditovaného kvalifikačního kurzu logoped ve zdravotnictví, který

je prováděn vysokou školou podle zvláštního právního předpisu (zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách).

(2) Do doby získání specializované způsobilosti logoped ve zdravotnictví pracuje u poskytovatele zdravotních služeb pod odborným dohledem logopeda ve zdravotnictví způsobilého k výkonu zdravotnického povolání bez odborného dohledu.

(3) Specializovaná způsobilost logopeda ve zdravotnictví se získává absolvováním specializačního vzdělávání v trvání 3 let ukončeného atestační zkouškou.

(4) Odborná a specializovaná způsobilost k výkonu povolání logopeda ve zdravotnictví způsobilého k výkonu zdravotnického povolání bez odborného dohledu se získává absolvováním akreditovaného magisterského studijního oboru speciální pedagogika se státní závěrečnou zkouškou z logopedie a surdopedie, pokud bylo studium v akreditovaném magisterském studijním oboru zahájeno nejpozději v akademickém roce 2018/2019, a absolvováním specializačního vzdělávání v oboru klinická logopedie.

(5) Za výkon povolání logopeda ve zdravotnictví se považují činnosti v rámci preventivní, diagnostické, léčebné, rehabilitační a dispensární péče v oboru klinická logopedie.

lávání logopedů ve školství“ zakončené závěrečnou prací a zkouškou. Je to podle ní vzdělávání srovnatelné s atestačním studiem pro klinické logopedy. Na jaře 2021 bude zahájen již čtvrtý běh tohoto studia. Další formy specializačního vzdělávání nabízejí i vysoké školy. „A to nemluvím o tom, že i logopedi ve školství mají přece možnost absolvovat doktorské studium,“ poznamenává i z vlastní zkušenosti.

Rezortní rozdíly

Nedá se tedy podle ní tvrdit, že by logopedi ve školství nutně museli mít nižší vzdělání než kliničtí logopedi ve zdravotnictví, a že by se proto museli věnovat jen procvičování podle pokynů klinických logopedů, což je názor, který se někdy mezi klinickými logopedy objevuje. R. Vrbová ale upozorňuje na jeden z hlavních rozdílů mezi záběrem práce klinických a školních logopedů – zatímco ti ve školství se orientují na věkovou kategorii

klientů od tří, respektive někdy dvou let obvykle do konce školní docházky, záběr klinických logopedů je z tohoto hlediska širší, pomáhají i starším lidem, dospělým s poruchami komunikace, starají se kromě toho v lázních či rehabilitačních stacionářích o zlepšování komunikace například dětí s dětskou obrnou apod.

„Školští logopedi více směřují svoji práci do oblasti podpory vzdělávání. Nejde jen o to, abychom dítě ‚naučili mluvit‘, ale i o to, jak ho připravit na školu, na školní vzdělávání. Proto logopedi z SPC komunikují se školou a navrhují podpůrná opatření, která mu pomohou,“ vysvětluje R. Vrbová. Klinická a školská logopedie jsou tedy podle ní dvě rovnocenné podoby jednoho oboru, kdy jeden respektuje potřeby zdravotnictví a druhý potřeby školství.

Proto nesouhlasí s tvrzením, že v rukou klinických logopedů by měla být diagnos-

tika a terapie a školští logopedi by měli podle informací od klinických logopedů prostředkovaným prostřednictvím rodičů klienta s dítětem procvičovat úkoly, které klinický logoped určil.

Výhoda nsvázanosti bodem

Upozorňuje navíc na skutečnost, že logoped ve školství má tu výhodu, že ho žádná pravidla na rozdíl od oblasti zdravotnictví „netlačí“ k tomu, aby rychle stanovil diagnózu, na které by záviselo financování výkonu. „Mám lepší možnost nechat otevřená dvířka, věnovat se diferencální diagnostice, sledovat vývoj dítěte například v předškolním věku. Myslím, že kliničtí logopedi sice postupují podobně, přesto jsou bodovým financováním do jisté míry svázáni,“ poznamenává.

Jako příklad uvádí malé dvouapůlleté dítě. Nic jí nenutí hned na začátku práce prohlásit, že se jedná třeba o vývojovou

Ostatní pedagogičtí pracovníci škol podle stavu k 30. 9. 2020

		Fyzické osoby		Přepočtení na plně zam.			
		celkem	ženy	celkem	ženy	ze sl. 4 ve spec. třídě	
Asistenti pedagogů	celkem	26 665	25 479	18 863,66	18 019,62	3 506,09	
	z ř. 1400						
		v mateřské škole	4 601	4 553	3 597,76	3 560,92	552,23
	působící	ve třídě přípravného stupně ZŠ speciální	46	43	34,16	32,01	34,16
		v přípravné třídě základní školy	145	143	102,31	101,06	5,03
		v základní škole	20 676	19 732	14 122,34	13 460,59	2 510,46
		ve střední škole	1 251	1 062	1 002,59	861,82	403,91
v konzervatoři		3	3	3	3	0	
	ve vyšší odborné škole	1	0	1	0	0	
Vychovatelé		20	19	7,88	7,38	6,9	
Psychologové		810	684	479,09	409,68	X	
Trenéři		293	52	186,27	31,62	X	
Speciální pedagogové		1 453	1 369	829,34	785,68	X	
z toho logopedové		206	200	132,01	128,16	X	

Odborní pracovníci pedagogicko-psychologických poraden podle stavu k 30. 9. 2020

		Fyzické osoby		Přepočtení na plně zaměstnané
		celkem	z toho ženy	
Pedagogičtí pracovníci		1141	1012	961,4
v tom	psychologové	568	506	471
	speciální pedagogové	496	448	431,5
	metodici prevence	76	57	57,9
	ostatní	1	1	1
Sociální pracovníci		96	95	88,2
Ostatní odborní pracovníci		36	30	3
Administrativní pracovníci		119	107	98,5

► dysfázii, stačí konstatovat narušenou komunikační schopnost a určité vývojové opoždění a v průběhu doby pak sledovat vývoj. Ten může mířit k prostému opoždění vývoji řeči, k vývojové dysfázii, ale třeba se může projevit i sluchová vada, poruchy autistického spektra, mentální retardace... „To musí umět logoped zjistit, diagnostikovat. Jde o multidisciplinární přístup ke klientovi, to platí jak pro zdravotnictví, tak pro školství. I školní logoped potřebuje zprávu psychologa, neurologa, foniatra... Ale představa, že budeme jen probírat cvičení, která dítěti zadá klinický

logoped, to není reálné, to není role logopeda ve školství,“ konstatuje.

Scházejí standardizované nástroje

Z hlediska diagnostických nástrojů jsou opět východiska obou větví logopedie, pokud se to s vysokou mírou nepřesnosti takto dá říci, stejná.

„Diagnostické nástroje, které se používají pro vyšetření řeči, jsou stejné pro kliniky i logopedy v SPC. Většinu nových testů je možné používat až po zaškolení, majitelům licence ale většinou stačí (příslušný vysokoškolský) diplom. Samozřejmě, že ve školství nepoužívám testy pro dospělé klienty, nebo specializované testy většinou zaměřené na posouzení fatických funkcí, protože je nevyužijí vzhledem k tomu, že nemám takové klienty. Logopedi-kliniky

Novela zákona o pedagogických pracovnících, leden 2021

Třetí čtení
§ 18a Školský logoped

Školský logoped získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd

a) zaměřené na speciální pedagogiku se státní závěrečnou zkouškou z logopedie a surdopedie navazující na akreditovaný bakalářský studijní program speciální pedagogika a osvědčením o způsobilosti k výkonu specializované činnosti speciálního pedagoga v oblasti školské logopedie vydaným akreditovanou vzdělávací institucí, nebo

b) zaměřené na logopedii se státní závěrečnou zkouškou z logopedie a surdopedie a osvědčením o způsobilosti k výkonu specializované činnosti speciálního pedagoga v oblasti školské logopedie vydaným akreditovanou vzdělávací institucí.

Podle informace MŠMT bude po schválení novely zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, zveřejněn novelizovaný metodický pokyn k zabezpečení logopedické péče ve školství, který byl aktuálně upravený ve spolupráci s Asociací logopedů ve školství.

ABO PHOTOGRAPHY / Shutterstock

Odborní pracovníci speciálněpedagogických center podle stavu k 30. 9. 2020

	Fyzické osoby		Přepočtení na plně zaměstnané
	celkem	z toho ženy	
Speciální pedagogové	580	563	478,9
Psychologové	212	196	156,1
Sociální pracovníci	88	84	63,4
Ostatní odborní pracovníci	5	5	1,4
Administrativní pracovníci	65	62	36

zase skoro nepoužívají testy zjišťující specifické poruchy učení. Zásadní problém, který logopedi řeší, není ten, kdo co používá, ale že nemáme prakticky žádné standardizované testy pro posouzení úrovně komunikační schopnosti u dětí ve všech jazykových rovinách. Vzhledem ke specifčnosti češtiny se zahraniční testy dají jen velmi problematicky adaptovat na české prostředí. Na těch, které aktuálně vznikají (např. Diagnostická baterie pro posuzování jazykových znalostí a dovedností dětí předškolního a raného školního věku) spolupracují při ověřování jak kliničtí logopedi, tak logopedi v SPC, PPP i učitelé v MŠ i ZŠ,“ vysvětluje R. Vrbová.

K překrývání obvykle nedochází

Dodává k tomu, že v praxi mezi logopedy ve školství a ve zdravotnictví napětí obvykle nevzniká, znají se navzájem, spolupracují. Pokud klient přijde do ambulance klinického logopeda s rodiči skutečně v raném věku, je standardní, že v době nástupu do školy, kdy se objevuje potřeba podpůrných opatření, doporučuje klinický logoped rodičům návštěvu SPC. „Pak je dítě zároveň naším i jeho klientem s tím, že logopedická ambulance pak račuje ve

Mgr. Renáta Vrbová, Ph.D.,

je speciální pedagožka-logopedka, vedoucí Speciálně pedagogického centra logopedického při Základní a Mateřské škole logopedické v Olomouci, vede

logopedickou sekci Asociace pracovníků SPC a přednáší zároveň logopedii na vysoké škole. Je členkou pracovní skupiny, kterou vede profesor Jan Michalík z Univerzity Palackého v Olomouci, v rámci níž vznikaly katalogy podpůrných opatření a metodiky pro učitele a asistenty pedagoga. Odborníci mohou znát například její práce o podpoře žáků s narušenou komunikační schopností.

R. Vrbová vysvětluje, že narušená komunikační schopnost je termín zahrnující velmi širokou škálu projevů, které mají různé příčiny. „U nás vycházíme z filozofie, kterou zformuloval bývalý ředitel naší školy pan doktor Marek. Podle něho není správné zužovat komunikaci pouze na řeč, ale je dobré pod tento termín zahrnovat i čtení a psaní. I to je důvod, proč se věnujeme i oblasti specifických poruch učení a zjišťujeme kořeny problému u konkrétních dětí. Důvodem totiž může být například i opožděný vývoj řeči. Zabývat se musíme i neverbální komunikací, kterou naši klienti používají velmi často jako náhradní komunikační systém, který si sami vytvářejí. Je možné z toho vycházet při nacvičování a učení běžnějších forem komunikace,“ přibližuje práci SPC R. Vrbová.

své terapii, respektive intervenci (to je modernější termín pro totéž) a my zajišťujeme a sledujeme podporu dítěte ve škole,“ popisuje možnou situaci R. Vrbová.

Ríká, že se obě strany v takových situacích snaží, aby nedocházelo k překryvání či křížení péče o klienta. „Pokud klinický logoped garantuje pokračování péče, nechávám to na něm. Já v takovém případě připravuji školu na to, že k nim přichází žák například se senzorickou dysfázií, tedy že nerozumí, co člověk říká, je nutné mu připravovat pro komunikaci obrázkový slovník, který mu bude pomáhat chápat verbální pokyny, zjednodušovat pracovní listy, bude třeba naučit se alternativní komunikaci, která by mu vyhovovala, připravit počítačové programy, které používal s klinickým logopedem, nebo které doporučí SPC atd. atd. V těchto případech prostě do intervence vedené klinickou logopedickou ambulancí nevstupují,“ přibližuje vztahy a kompetence R. Vrbová. Ovšem za situace, kdy SPC přijme dítě, které v péči klinického logopeda není, nebo pokud se rozhodnou rodiče, že dají přednost logopedovi v SPC, pak se mu dostane ve školském zařízení plnohodnotné logopedické péče včetně diagnostiky a intervence.

Užívá se všichni

Přesto se velmi často stává, že SPC doporučuje rodičům návštěvu klinického logopeda. Není to ale z hlediska odbornosti nebo kompetencí, ale prostě proto, že zejména na podzim, kdy probíhají depistáže dětí v mateřských školách, logopedická pracoviště ve školství nestíhají. „Vezměte si, že jen naše SPC, které má po celém kraji osm pracovišť, obehlo na podzim 135 mateřských škol, to představuje dvě třetiny všech mateřinek v kraji. Na 12 logopedů je to opravdu hodně, jen já jsem vyšetřila na 250 dětí a 200 jsem logopedii doporučila s tím, že okolo deseti jsem pozvala rovnou k sobě do SPC. V krátké zprávě, kterou zpracováváme pro každé dítě, jež logopedickou péči potřebuje,

většinou tedy doporučujeme návštěvu klinického logopeda. Ve školkách obvykle vědí, kde fungují logopedické ambulance,“ říká R. Vrbová s tím, že logopedů ve zdravotnictví je výrazně víc, a jejich péče je proto dostupnější.

A poznamenává, že péči SPC doporučuje pro děti, u kterých se očekává integrace a potřeba složitějších a náročnějších podpůrných opatření pro práci v mateřské nebo základní škole. Říká také, že běžné dyslálie (tedy poruchy výslovnosti) předávají klinickým logopedům standardně, ty nepatří mezi obligatorní činnosti logopedů v SPC. Podstatné ale také je, který logoped bývá pro klienta dostupnější.

Krajová nevyrovnanost

V různých krajích je podle ní dostupnost logopedické péče různá, a to jak v rámci

školství, tak v rámci zdravotnictví. Poznamenává, že například v Jihočeském kraji je obecně logopedů spíše nedostatek na rozdíl od Jihomoravského kraje, kde existuje široká síť logopedických tříd v mateřských školách i prvních ročnících základních škol (zřízených podle § 16 odstavce 9 školského zákona), v nichž působí učitelé se speciálněpedagogickou kvalifikací a státnicí z logopedie, v Ústeckém kraji prý dokonce téměř každá základní škola mávala mezi svými pracovníky logopeda.

Část škol se dnes může pochlubit i školním poradenským pracovištěm, jehož členy bývají kromě výchovných poradců nebo třeba metodiků prevence psychologové nebo speciální pedagogové. „Určitě i mezi nimi jsou logopedi, ale je jich velmi málo, i někteří učitelé mají vystudovanou speciální pedagogiku se státnicemi z logopedie a surdopedie, ale ve školských statistikách figurují v jiných kolonkách – jako speciální pedagogové bez dalšího určení nebo i prostě jako učitelé,“ konstatuje R. Vrbová.

Uchránit samostatnost oboru

Upozorňuje ještě, že se objevují snahy, aby se logopedická diagnostika dostala do kompetence lékařů – neurologů, foniatřů. Přesto se daří speciálním pedagogům-logopedům bez ohledu na to, zda pracují ve školství nebo ve zdravotnictví, uchránit samostatnost svého oboru, který je podle R. Vrbové jakousi princeznou speciální pedagogiky.

„Stále platí, že je na logopedovi, aby řeč klienta odagnostikoval sám,“ vysvětluje R. Vrbová. A je v tom okamžik jedno, jestli jde o klinického logopeda, nebo logopeda ze speciálněpedagogického centra.

Na 6. března byl stanoven EVROPSKÝ DEN LOGOPEDIE (EDL)

V roce 2021 je tématem EDL Klinická logopedie – zdravotnický obor. EDL by měl zvýšit náhled na profesi klinického logopeda v celé Evropě. Posláním EDL je pomoc zvýšit povědomí veřejnosti a úřadů o vlastní práci klinického logopeda a informace pacientům o jejich právech a o možnostech pomoci, kterou mohou využívat a také, kde takovou pomoc mohou nalézt. Klinická logopedie je zdravotnický obor věnující se diagnostice a terapii poruch komunikace, jazyka a řeči. Obor klinické logopedie se neustále dynamicky rozvíjí a systematicky integruje nové podložené zkušenosti z medicínských oborů, psychologie, jazykovědy, aj.

Klinická logopedie je mladý vědní obor, který se rozvíjel na začátku 20. století díky vzniku oboru foniatrie. Od roku 1992 je klinická logopedie samostat-

ným oborem v resortu zdravotnictví a jeho zájmy, etiku a profesní způsobilost hájí odborný spolek Asociace klinických logopedů ČR. Klinický logoped musí mít VŠ vzdělání se státní závěrečnou zkouškou z logopedie a surdopedie, musí absolvovat 2. semestrový Akreditovaný kvalifikační kurz (pořádaný 1. LF UK Praha) a úspěšně vykonanou tzv. atestací (specializační zkoušku) po třiletém postgraduálním vzdělávání.

Obsahem práce klinického logopeda je diagnostikovat a terapeuticky ovlivnit poruchu komunikace, jazyka a řeči. V rámci diagnostiky je nutná znalost a zkušenost pro správnou diferenciaci diagnostiku, určení příčin a souběžných poruch, které mohou mít významný vliv na celkovou kvalitu života nejen komunikací.

Podle zprávy Asociace klinických logopedů ČR